

ANDRZEJ JURKUN

UNIwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

andrzej.jurkun@gmail.com

Jaćwingowie – przejawy zainteresowania kulturą i poszukiwania korzeni etnicznych na Suwalszczyźnie

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie historii Jaćwingów należących do grupy ludów bałtyckich, którzy zamieszkiwali tereny Jaćwieży. Byli oni uznawani za lud waleczny, znany ze swoich łupieżczych wypraw na sąsiednie tereny m.in. Rusi i Polski. Jaćwingowie zostali ostatecznie podbici, wysiedleni i po części zasymilowani przez Krzyżaków w XIII wieku. Ich dalsze losy budzą kontrowersje wśród wielu badaczy.

Niniejszy tekst prezentuje wyniki analizy działalności społeczno-kulturalnej mieszkańców regionów historycznej Sudowi, kultywującej dawne tradycje i obrzędy Jaćwingów. „Stowarzyszenie Osada Jaćwiesko-Pruska w Oszkiniach” jest przedmiotem studium przypadku.

Literatura dotycząca historii Jaćwingów jest obecnie szczątkowa. Wymaga ona uzupełnienia i usystematyzowania. Do opracowania prezentowanego zagadnienia wykorzystano metody: historyczną oraz analizy i krytyki piśmiennictwa. Źródła wywołane, które pozyskano w czasie badań empirycznych, gdzie głównymi metodami były: obserwacja uczestnicząca oraz wywiad spontaniczny, są w tym wypadku ważnymi materiałami, które posłużyły do opracowania poszczególnych problemów podjętych w tym artykule.

Słowa kluczowe

Prusowie, tożsamość, Suwalszczyzna, Jaćwież, ludy bałtyckie

Współczesna nauka wskazuje, że Jaćwingowie należą do grupy ludów bałtyckich. Teoria ta została utworzona w XIX wieku i do dziś funkcjonuje w literaturze przedmiotu. Wcześniej powstało wiele koncepcji dotyczących etnicznego pochodzenia tej grupy. Niektóre z nich zebrał i opracował badacz Aleksander Kamiński¹.

Jego zdaniem pierwsza i zarazem najdłużej utrzymująca się w nauce teoria odnosiła się do sarmackiego pochodzenia Jaćwingów, tj. od ludu Jazygotów Metanasów. Pierwszym, który zasygnalizował taką możliwość, był pisarz Marcin Kromer. Teoria ta została następnie rozszerzona i rozpowszechniona przez takich badaczy, jak: Stanisław Sarnicki, Adam Naruszewicz, Jurgens Henning i Teodor Narbutt².

¹ A. Kamiński, *Jaćwież. Terytorium, ludność, stosunki gospodarcze i społeczne*, Łódź 1953, s. 150.

² *Ibidem*.

Inna teoria głosiła, że Jaćwingowie są spokrewnieni z plemionami germańskimi m.in.: Gotami i Gepidami. Z kolei niemiecki uczony Johann Erich Thunmann wskazywał, że Jaćwingowie należeli do ludów lettońskich i pochodzili od Finów i Słowian. A. Kamiński powołał się również na – jego zdaniem – chybioną koncepcję Dominika Szulca, która głosiła, że lud ten pochodzi od plemiona lechickiego³.

W literaturze możemy odnaleźć również legendy, które tłumaczą genezę pochodzenia Jaćwingów. Otóż ksiądz Jan Leo⁴, opisując historię Prus, wskazał, że założycielem (Jaćwieży) Sudowii jest Sudo – drugi syn króla pruskiego Wejdawuta. Mieszkańców tych terenów nazywano Sudzinami⁵.

Zgodnie z pruską legendą to właśnie Wejdawut i Bruten byli założycielami i pierwszymi przywódcami Prus. Wejdawuta uznawano za arcykapłana, pośrednika między bogiem a ludźmi. Podzielił on ziemię Prus między swoich synów i to właśnie od ich imion miały pochodzić nazwy pruskich regionów⁶.

Stanisław Zajączkowski jest zdania, że saski humanista Szymon Grunau, który bazował na wiedzy swojego poprzednika, rodaka Erazma Stelli stworzył legendę o pochodzeniu Jaćwingów. Została ona rozpowszechniona początkowo przez historyków pruskich i niemieckich, a następnie przez polskich badaczy w drugiej połowie XVI w.⁷

W XIX w. zaczęła obowiązywać teoria o bałtyckim pochodzeniu Jaćwingów, zgodnie z którą należeli oni do tej samej grupy ludnościowej co Litwini, Żmudzini, ludy dawnych Prus i Inflant. W Polsce została ona ostatecznie ugruntowana przez Józefa Jaroszewicza, który jednocześnie dokonał krytyki koncepcji pochodzenia Jaćwingów od Jazygów, Gotów czy Lechitów⁸. Teoria ta na stałe wpisała się w historiografię Jaćwingów.

Na przestrzeni wieków zmieniała się nie tylko geneza etniczności Jaćwingów, ale i sama nazwa tego ludu. Zdaniem A. Kamińskiego terminologia Jaćwingów wywodzi się z dziejów Rusi. Pierwsze wzmianki na ich temat znajdują się w staroruskim latopisie – „Powieści Lat Minionych”, którego najstarszy rękopis pochodzi z 1377 r. Wynika z niego, że pierwsze informacje na temat bałtyckiego ludu są datowane na rok 983. Autor nazywa w nim Jaćwingów mianem Jatwiagi-Jatwiazie⁹.

S. Zajączkowski dokonał syntezy nazewnictwa Jaćwingów w okresie średniowiecznym. Jego zdaniem pierwszy typ został rozpowszechniony na Rusi, gdzie posługiwano się nazwami: Jadźwingowie, Jaćwingowie, Jotvigiai, Jadwinger,

³ *Ibidem*, s. 151–152.

⁴ Jan Leo – urodził się w 1572 r. w Jezioranach, zmarł w 1635 r. w Dobrym Mieście. Ksiądz katolicki, kanonik i archiprezbiter dobromiejski, kronikarz Warmii. Jego największa praca „Dzieje Prus” została wydana pośmiertnie w Braniewie w 1725 r. z inicjatywy kanoników z Dobrego Miasta. Zob. A. Kopiczko, *Kanonicy dobromiejscy 1521–1771*, [w:] *Słownik Biograficzny Kapituły Kolegiackiej w Dobrym Mieście*, Olsztyn 1999, s. 75–76.

⁵ J. Leo, *Dzieje Prus. Z braniewskiego wydania roku 1725*. Przełożył BP Julian Wojtkowski, Olsztyn 2008, s. 20.

⁶ A. Dzenis, *Prusowie: utraceni kuzyni Łotyszów i Litwinów*, [w:] <http://przegladbaaltycki.pl/2810.prusowie-utraceni-kuzyni-lotyszow-litwinow.html> [dostęp: 20 VIII 2018].

⁷ S. Zajączkowski, *Problem Jaćwieży w historiografii*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1953, t. XIX, nr 1–4, s. 27.

⁸ *Ibidem*, s. 47.

⁹ S. Kamiński, *op. cit.*, s. 13.

Jadzwinger Jatwagen, Jatvjagen¹⁰. Drugi zaś używany był w Polsce na przełomie wieków XII i XIII, gdzie Jaćwingowie byli nazywani jako Pollexiani. Określenie to po raz pierwszy pojawiło się w kronice Wincentego Kadłubka w opisie wyprawy Kazimierza Sprawiedliwego na Jadźwingów w 1193 r.¹¹. Na przestrzeni dziejów nazwa ta była różnie odczytywana: jako Podlasianie występujący w szesnastowiecznych kronikach czy jako Połeksanie przez współczesnych badaczy m.in. Jerzego Strzelczyka¹².

Trzeci typ pojawił się w nomenklaturze pruskiej między XIII i XV wiekiem, a następnie został przejęty przez Polaków i Litwinów w XV w. Mowa o terminie Sudowowie, z litewskiego suduviai. Odpowiadające im okreśniki terytorialne to: Sudowia i Sudova¹³.

Ostatni typ – Dojnowa lub Dainava – rozpowszechnił się w piętnastowiecznej Litwie i odnosił się nie tyle co do nazewnictwa samego ludu, ale terenu które zamieszkiwali Jaćwingowie¹⁴.

Współcześnie w nomenklaturze polskiej przyjęły się nazwy tego ludu: Jadźwingowie i Jaćwingowie.

Jaćwingowie do XIII wieku zamieszkiwali teren Jaćwieży. Historyk Dariusz Sikorski wskazuje, że tereny te nazywane były również Sudowia i rozciągały się na wschód od krain pruskich: Galindii¹⁵, Nadrowii¹⁶ i Skalowii¹⁷ po rzeki Szeszupę i Pregolę. Etymologia słowa „Sudowia” związana jest z nazwą rzeki Sudā (obecna nazwa – Szyrwenta), będącej dopływem rzeki Szeszupa¹⁸.

Niemiecki kronikarz Piotr z Dusburga¹⁹ wymienił Sudowię jako jedną z jedenastu krain pruskich oraz przypisał każdemu ludowi nazwę zgodną z nazwą krainy²⁰: „Ziemia pruska dzieli się na jedenaście części. Pierwsza jest ziemia chełmińska i lubawska, która przed przybyciem braci domu niemieckiego była niemal wyludniona. Druga Pomezania, w której mieszkali Pomezanie, trzecia Pogezania,

¹⁰ S. Zajączkowski, *O nazwach ludu Jadźwingów*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1953, t. XVIII, nr 1–4, s. 194.

¹¹ *Ibidem*, s. 195.

¹² J. Strzelczyk, *Zapomniane narody Europy*, Wrocław 2006, s. 272.

¹³ S. Zajączkowski, *O nazwach ludu...*, s. 195.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Kraina pruska zamieszkiwana przez plemię Galindów była położona nad rzekami: Allo (Łyna) i Lawso aż do granic Mazowsza. Ze wschodu graniczyła z Jaćwieżą. Galindia współcześnie obejmuje tereny Mazur i południowych krańców Warmii. Zob. R. Klimek, *Początki Olsztyna: ślady wczesnego średniowiecza*, [w:] *Początki Olsztyna. Przewodnik Archeologiczny*, red. G. Białuński, R. Klimek, Olsztyn 2013, s. 6.

¹⁶ Nadrowia obejmowała obszar na wschód od Zalewu Kurońskiego aż do górnego dorzecza rzeki Pregola. Współcześnie są to tereny Obwodu Kaliningradzkiego i Litwy. Zob. Z. Kiaupa, J. Kiaupienė, A. Kuncevičius, *Historia Litwy. Od czasów najdawniejszych do 1975 roku*, Warszawa 2008, s. 33.

¹⁷ Kraina pruska znajdująca się między Nadrowią a Żmudzią. Ziemię tę zostały podbite przez Krzyżaków 1278 roku. Obecnie Skawia swoim obszarem obejmuje terytorium Obwodu Kaliningradzkiego i zachodniej części Litwy. Zob. *ibidem*.

¹⁸ D.A. Sikorski, *Instytucje władzy u Prusów w średniowieczu (na tle struktury społecznej i terytorialnej)*, Olsztyn 2010, s. 97.

¹⁹ Piotr z Dusburga – żyjący na przełomie XII i XIV w. kronikarz niemiecki, kapłan Zakonu Krzyżackiego. W 1326 r. napisał pracę „Chronicon terrae Prussiae”, w której opisywał dzieje Zakonu Krzyżackiego. Kronika stanowi jedno z głównych źródeł informacji o walkach Krzyżaków z Prusami. Zob. J. Wenta, *Piotr z Dusburga. Kronika Ziemi Pruskiej*, Toruń 2004, s. 2–8.

²⁰ J. Strzelczyk, *op. cit.*, s. 275.

w której żyją Pogezanie. Czwarta Warmia, w której są Warmowie. Piąta Natanga, w której mieszkają Natangowie. Szósta Sambia, w której żyją Sambowie. Siódma Nadrowia, w której są Nadrowie, Ósma Skalowia, w której mieszkają Skalowowie. Dziewiąta Sudowia, w której żyją Sudowie. Dziesiąta Galindia, w której są Galindowie. Jedenasta Barcja lub Plike. Barcja, która teraz nazywa się Barcją większą i mniejszą, w której mieszkają Bartowie lub Barteńczycy²¹.

Jan Długosz w swojej kronice również wspomina o Sudowii, ale jako jednej z ośmiu prowincji Prus: „Ziemia zaś Prusów położona jest na północy, dzielą ją rzeki Wisła i Ossa od krajów Królestwa Polskiego, a w wielu miejscach dotyka morza. Znaczna dwiema rzekami Wisłą i Niemnem, z których pierwsza płynie z Polski a druga z Rusi, podzielona na osiem prowincji, pierwsza z nich nosi nazwę Pogezania, druga Natangia, trzecia Sambia, czwarta Nadrowia, piąta Skołowia, szósta Sudowia, siódma Galindia, ósma Barcja²².

Ksiądz J. Leo w swojej kronice w szczątkowy sposób opisuje terytorium Jaćwieży, jednocześnie nie podając dokładnych jej granic: „[...] drugi syn Wejdawuta, Sudo dał miano krainie Sudawia i mieszkańcom Sudom oraz Sudzinom. [...] chcą niektórzy, by jedna jej granica zaczynała się od Wystruci ku południowi, gdzie do rzeki Węgorapy wpada rzeka Pisa, która dzieli od Nadrowii i biegła w górę rzeki aż do miasteczka Wisztiniec ku wschodowi²³.

Współcześnie S. Zajączkowski dowodzi, że „terytorium Jadźwingów rozciągało się w XIII wieku na północ od górnego biegu bagnistej Biebrzy po Niemen na odcinku od Grodna poniżej Kowna; na zachodzie sięgało ono mniej więcej po granicę litewsko-pruską, wyznaczoną traktatem mielnieńskim w 1422 roku, na przestrzeni od Niemna do jeziora Wisztynieckiego oraz po linię biegnącą od miasta Gołdap do rzeki Ełku i dalej biegiem Ełku do Biebrzy²⁴.

Anetta Ejdulis jest zdania, że „Jaćwież zajmowała tereny Wielkich Jezior Mazurskich na zachodzie i lewym brzegiem Niemna na wschodzie, dolinną Biebrzy na południu i dorzeczu górnej Szeszupy na północy²⁵.

Mariusz Bartnicki – powołując się na ustalenia A. Kamińskiego – wskazuje, że Jaćwież obejmowała swym obszarem teren szeroko pojętego pojezierza mazurskiego, którego wschodnia granica stanowiła rzeka Niemen, a na zachodzie rzeka Ług²⁶.

Ten sam badacz twierdzi, że większość granic Jaćwieży miała charakter naturalny. Jaćwingowie zamieszkiwali tereny leśne i bagniste, które były trudno dostępne. Ludność ta kontrolowała również tereny wokół rzeki Niemna, która w przeszłości była najkrótszą wodną drogą łączącą Ruś z Bałtykiem²⁷.

Jaćwingowie byli uznawani za pogan, czcili bóstwa. Ciała niebieskie i żywioły przy świętych dla nich drzewach, gdzie palili wieczne ogniska strzeżone przez

²¹ J. Wenta, *op. cit.*, s. 43.

²² J. Długosz, *Rocznik czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga 1 i 2*, Warszawa 2009, s. 349–350.

²³ J. Leo, *op. cit.*, s. 20.

²⁴ S. Zajączkowski, *Problem Jaćwieży...*, s. 7.

²⁵ A. Ejdulis, *Osadnictwo w dorzeczu Marychy (od pradziejów po czasy nowożytne)*, „Almanach Sejneński” 2005, nr 4, s. 70.

²⁶ M. Bartnicki, *Polityka zagraniczna księcia Daniela Halickiego w latach 1217–1264*, Lublin 2005, s. 144.

²⁷ *Ibidem*.

kapłanów, miały dla nich sakralne znaczenie. Swoich zmarłych poddawali kremacji i grzebali w kurhanach, czyli j jamach, nad którymi układano kamienne kopce²⁸.

Terytorium Jaćwieży składało się z samodzielnych jednostek społeczno-gospodarczo-administracyjnych, czyli tzw. włości. Budowali oni również grody, które pełniły funkcję obronną w czasie zagrożenia oraz były miejscem kultu²⁹. Szacuje się, że Jaćwingowie wybudowali osiemdziesiąt takich osad, w tym czterdzieści na obecnych ziemiach polskich. Powstało wiele opisów grodzisk jaćwieskich. Jeden z badaczy, Aleksander Połujański, opisywał je w następujący sposób: „Ówczesne warownie litewskie były to góry zwykle okrągłe, stromo i stożkowato usypane, z dwoma lub trzema odstępami, jakby piętrami, które tworząc stopnie, służyły za wały czyli baterie twierdzy. Ściany takiej warowni kamieniami od dołu do wierzchołka umocowane były i tworzyły gruby mur kamienny; u spodu zaś jezioro, wąwóz wodą napełniony, rzeka lub inna woda w około oblewająca warownię, czyniła ją niedostępną. Takich twierdz mnóstwo było na Litwie wyższej czyli właściwej i niższej czyli Żmudzi, oraz w dzisiejszej Litwie polskiej, zwanej niegdyś traktem zapuszczańskim; rychło je wznoszono i budowano, bo nie kilku lub kilkunastu mularzy, lecz cały naród w ich budowie brał udział”³⁰.

Obecnie trwają prace archeologiczne na terenach byłych grodów, m.in. w miejscowościach Jegliniec i Szurpiły w powiecie suwalskim. To właśnie na ich podstawie mamy możliwość odtworzenia historii tego plemienia.

Od X w. ziemie zamieszkiwane przez Jaćwingów stały się terenem ekspansji militarnej ze strony sąsiadujących z nimi państw. Sami też podejmowali liczne wyprawy odwetowe. Znani są ze swojej waleczności³¹. „[...] Szlachetni Sudowie, jak przewyższali innych szlachetnością obyczajów, tak też górowali nad innymi bogactwem i siłą. Mieli bowiem sześć tysięcy jeźdźców i prawie niezliczoną ilość innych wojowników”³².

O wyprawie Włodzimierza I na Jaćwingów można przeczytać w „Powieści Lat Minionych” już pod rokiem 981³³.

Następnie w wyniku zawirowań politycznych, jakie miały miejsce w Polsce podczas reakcji pogańskiej datowanej na lata 1037–1038, syn króla Mieszka II – Kazimierz – wraz z matką uciekł z kraju. W tym czasie jeden z urzędników książęcych – Masław – zdołał uzyskać władzę na Mazowszu. Aby umocnić swoją pozycję, połączył się z plemionami pomorskimi, litewskimi i Jaćwingami, tym samym tworząc opozycję w stosunku do Rusi rządzonej przez Jarosława Mądrego. W 1038 r. władca Rusi przeprowadził wyprawę na ziemie jaćwieskie, która zakończyła się niepowodzeniem ze względu na pomoc jaćwieskich sprzymierzeńców³⁴.

²⁸ J. Maroszek, J. Tęgowski, *Pogranicze polsko-rusko-litewskie*, [w:] *Historia województwa podlaskiego*, red. A. Dobroński, Białystok 2010, s. 25.

²⁹ A. Ejdulis, *op. cit.*, s. 70.

³⁰ A. Połujański, *Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte*, Warszawa 1859, s. 128.

³¹ A. Ejdulis, *op. cit.*, s. 71.

³² J. Wenta, *op. cit.*, s. 45.

³³ B. Włodarski, *Problem jaćwieski w stosunkach polsko-ruskich*, „Zapiski Historyczne” 1958–1959, t. XXIV, nr 2–3, s. 9.

³⁴ *Ibidem*, s. 15–18.

Niemожność przełamania Masława i jego sojuszników zmusiła Jarosława Mądrego i Kazimierza do zawarcia formalnego układu, według Bronisława Włodarskiego, prawdopodobnie w 1041 r. Ich najważniejsza wyprawa odbyła się natomiast w 1047 r., w wyniku której Masław poniósł śmierć, Kazimierz przejął Mazowsze i zjednoczył resztę polskich ziem. B. Włodarski w swoim artykule sugeruje, że po tym zwycięstwie Jaćwież mogła znaleźć się pod panowaniem ruskim, jednak są to tylko przypuszczenia³⁵.

Sytuacja zmieniła się po śmierci Jarosława Mądrego. Wewnętrzne osłabienie państwa wykorzystali Jaćwingowie organizując liczne najazdy na ziemie ruskie. Pokazuje to choćby wyprawa Romana Mściśławowicza na ziemie jaćwieskie w 1196 r., będąca wynikiem spustoszenia jakiego dokonali najeźdźcy na jego ziemiach³⁶.

B. Włodarski jest zdania, że podobne najazdy Jaćwingowie organizowali na ziemie polskie, co spowodowało skuteczną wyprawą odwetową pod wodzą Kazimierza Sprawiedliwego w 1193 r. Na następne kilkanaście lat Jaćwingowie zaprzestali wypraw na ziemie polskie³⁷.

Zwycięska bitwa Daniela Romanowicza w bitwie pod grodem jarosławskim w 1245 r. nad połączonymi siłami węgierskimi i polskimi zakończyła rywalizację o ziemię halicką³⁸. Następnie, jak podaje B. Włodarski, książę Daniel postanowił skutecznie podporządkować sobie Jaćwingów oraz zająć ich ziemie³⁹. Ponadto wspomniany książę przekonał przed śmiercią Bolesława – księcia płockiego – aby swoje ziemie przekazał bratu Siemowitowi, który był zięciem księcia Daniela, co nastąpiło w 1248 r. W najbliższych kilku latach organizowali oni wspólne wyprawy przeciwko Jaćwingom, które były doraźnie wspierane przez siły księcia krakowsko-sandomierskiego – Bolesława Wstydlwego⁴⁰.

Z kolei w XIII w. nastąpiła konsolidacja ziem litewskich pod wodzą Mendoga. Jak podaje Grzegorz Białuński w 1252 r. Mednog przyjął chrzest i został koronowany na władcę Litwy oraz częściowo opanowanych przez niego ziem jaćwieskich⁴¹.

Ziemiąi tymi był zainteresowany również Kazimierz – książę kujawski – oraz Zakon Krzyżacki, którego celem było zagarnięcie wszystkich ziem pruskich. B. Włodarski jest zdania, że od tej pory uwidoczniła się rywalizacja o ziemie Jaćwingów pomiędzy Danielem i Siemowitem, Kazimierzem Kujawskim, Mednogiem i Zakonem Krzyżackim⁴².

W 1254 r. doszło do ugody między stroną ruską a litewską. Na mocy podpisanego porozumienia Mendog przekazał część swoich ziem Danielowi, co wiązało się z podziałem wpływów również na terenach jaćwieskich. Ponadto w tym samym roku doszło do rusko-krzyżackiego układu w Raciążu, który przewidywał

³⁵ *Ibidem*, s. 22.

³⁶ M. Bartnicki, *Polityka zagraniczna...*, s. 145.

³⁷ B. Włodarski, *op. cit.*, s. 26.

³⁸ M. Bartnicki, *Polityka księcia Daniela Romanowicza wobec Litwy i Jaćwieży w latach 1245–1264*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sec. F: Historia, 2004, t. LIX, s. 7.

³⁹ B. Włodarski, *op. cit.*, s. 30.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 31.

⁴¹ G. Białuński, *Studia z dziejów plemion pruskich i jaćwieskich*, Olsztyn 1999, s. 100.

⁴² B. Włodarski, *op. cit.*, s. 30–32.

przyznanie jednej trzeciej ziem jaćwieskich Danielowi i Siemowitowi w zamian za pomoc w pokonaniu Jaćwingów⁴³.

W 1255 r. Daniel z Siemowitem i posiłkami Bolesława Wstydlivego dokonali ostatniej zakończonej sukcesem wyprawy na Jaćwingów, pustosząc południowe ziemie tego plemienia⁴⁴.

Współpraca Litwy z południowo-zachodnimi księstwami ruskimi dobiegła końca w 1258 r., kiedy to Tatarzy z Wasylkiem napadli na Litwę i Jaćwież. Od tego momentu Jaćwingowie zaczęli ściśle kooperować z Mendogiem, czego wynikiem były łupieżcze wyprawy na Ruś, Polskę i Zakon Krzyżacki. Litwa wykorzystując porozumienie z Jaćwingami, włączyła pod swoje władanie część ich ziem⁴⁵.

Po śmierci Mendoga Litwa i Jaćwież uległy osłabieniu. Tę sytuację wykorzystał Bolesław Wstydlivy, organizując w 1264 r. skuteczną wyprawę na ziemie jaćwieskie. Następnie kolejna klęska Jaćwingów w 1282 r. z rąk księcia krakowskiego Leszka Czarnego oraz widmo ataku ze strony Zakonu Krzyżackiego spowodowały, że część Jaćwingów uciekła w głąb Litwy i Rusi⁴⁶.

Należy pamiętać, że o wpływy na ziemiach jaćwieskich aktywnie walczył również Kościół Katolicki. Jaćwingów uważano za pogan, więc Stolica Apostolska planowała ich chrystianizację. Pierwsze biskupstwo na podbijanym terytorium Prus zorganizowano w 1216 r. Wtedy na obszarze ziemi chełmińskiej powstała diecezja. Biskupem misyjnym został mianowany przez papieża Innocentego III cysterski mnich Christian⁴⁷.

W 1243 r. dekretem legata papieskiego bpa Modeny Wilhelma, zatwierdzonym przez papieża Innocentego IV, Prusy zostały podzielone na cztery diecezje: chełmińską, pomezzańską, warmińską i sambijską. Władze duchowne podjęły próbę organizacji odrębnego biskupstwa na ziemiach zamieszkałych przez Jaćwingów. W 1245 r. przedstawiciel papieski Albert, metropolita Prus i Inflant, mianował dominikanina – Henryka – na pierwszego biskupa Jaćwingów. Potwierdził to papież Innocenty IV bullą „Cedit ad Dei” z 11 kwietnia 1249 r. Biskup Henryk pomimo wezwań papieskich nigdy nie przybył na tereny Jaćwieży. Przypuszcza się, iż obawiał się on represji ze strony Jaćwingów, jak to miało miejsce w przypadku bp. Chrystiana, który dostał się do niewoli pruskiej. W konsekwencji Jaćwież została pominięta w organizacji metropolii pruskiej. Stolica Apostolska miała w planach stworzenie odrębnej metropolii na tych terenach, kiedy tylko zostanie podbita w odpowiednim stopniu⁴⁸.

Ostatecznie Jaćwingowie zostali pokonani przez Zakon Krzyżacki w 1283 r., który zdobył Gród Swudowimen w Szurpiłach (obecnie jest to miejscowość w powiecie suwalskim)⁴⁹. Joanna Racis jest zdania, że do przyczyn klęski Jaćwingów należy zaliczyć ich osłabienie po kilkudziesięcioletniej wojnie z sąsiadami. Nie

⁴³ M Bartnicki, *Polityka zagraniczna...*, s. 176.

⁴⁴ B. Włodarski, *op. cit.*, s. 32.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 33.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Ks. R. Sawicki, *Diecezja wigierska i jej dziedzictwo historyczno-pastoralne*, „Studia Elckie” 2017, t. 19, nr 3, s. 364.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*.

posiadali oni własnej państwowości, nie mieli scentralizowanej władzy. Łączyli się w momencie zagrożenia lub podczas wspólnych łupieżczych wypraw, ale związki te też nie były trwałe. Ostateczną próbę zjednoczenia plemiona podjął wódz – Skomand, który w latach 1260–1274 walczył przeciwko Zakonowi Krzyżackiemu podczas drugiego powstania pruskiego⁵⁰. W 1283 r. został wzięty do niewoli, gdzie następnie przeszedł na stronę Zakonu Krzyżackiego. W zamian za swoją służbę otrzymał w 1285 r. ziemie w okolicy Górowa Iławieckiego⁵¹.

Innego zdania jest A. Kamiński, który twierdził, że Jaćwingowie w XIII w. zdolali wytworzyć scentralizowaną organizację państwową, której rozwój został zatrzymany wojnami z sąsiadami oraz inwazją Zakonu Krzyżackiego. Badacz w swojej monografii formułuje nawet ustój polityczny tego bałtyckiego ludu: „Jaćwież to coś w rodzaju luźnego zbioru drobnych, półfeudalnych, quasi państwowych organizmów patriarchalno-arystokratycznych”⁵².

Po zakończonych walkach Krzyżacy wysiedlili część Jaćwingów na tereny Sambii do: Pruskiego Holądu (obecnie jest to miejscowość Pasłęk), Pruskiej Iławy i do Balgi (współcześnie jest to terytorium Obwodu Kaliningradzkiego). Ponadto część Jaćwingów w obawie przed przymusową chrystianizacją ze strony Krzyżaków wyemigrowała na tereny Litwy i Rusi⁵³.

W 1398 r. zawarto układ pomiędzy Wielkim Księciem Litewskim Witoldem a Zakonem Krzyżackim, na podstawie którego Litwini rzekli się Żmudzi na rzecz terenów po Jaćwingach. Utworzona wtedy granica przebiegała między rzeką Szeszupa do jeziora Necko oraz rzekami Netta i Biebrza. Bieg granic sformalizowano 22 września 1422 r., kiedy to został zawarty pokój w Melnie (tzw. pokój melneński) między Królestwem Polskim, Wielkim Księstwem Litewskim i Zakonem Krzyżackim⁵⁴.

Od końca XIII do XV w. dawne plemienne terytorium Jaćwieży pozostało niemal w całości wyludnione⁵⁵. Przypuszcza się, że w niewielka grupa Jaćwingów osiedliła się na jednej z wysp na jeziorze Wigry. Tamtejsza ludność nazywała ich Wigranami. Zostali oni wysiedleni z tych terenów na Litwę w XV w.⁵⁶

Większa część jaćwieskich terenów weszła w skład Wielkiego Księstwa Litewskiego. Były to obszary leśne, w których przeważała dzika zwierzyna i ptactwo. Z tego powodu na tamtejsze tereny przyjeżdżali polować najwięksi litewscy magnaci. Wokół lasów powstawały grody i dwory wielkksiążęce, takie jak: Grodno, Merecz, Olita, Punia, Birsztyn, Kowno i Jubork. Były to miejsca, z którym rozpoczynano wyprawy na pojaćwieskie tereny. W tym celu tworzone i utrzymywano szlaki komunikacyjne, nad którymi sprawowali nadzór namiestnicy grodów i dworów. Byli oni przedstawicielami litewskich magnatów w terenie, dbali

⁵⁰ J. Racis, *Dzieje osadnictwa w parafii Puńsk od 1957 roku do końca XVII wieku*, Puńsk 1997, s. 12.

⁵¹ Skomand w: *Encyklopedia Warmii i Mazur*, [w:] [http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Skomand_d._\(Skum_and\).__\(M%C5%82odszy\)](http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Skomand_d._(Skum_and).__(M%C5%82odszy)) [dostęp: 16 VIII 2018].

⁵² A. Kamiński, *op. cit.*, s. 176.

⁵³ A. Kamiński, *op. cit.*, s. 67–70.

⁵⁴ J. Maroszek, J. Tęgowski, *op. cit.*, s. 27.

⁵⁵ J. Strzelczyk, *op. cit.*, s. 299.

⁵⁶ J. Czubański, *Jaćwingowie – waleczni Bałtyjscy wojownicy*, [w:] <https://historiamniejnanaizapomniana-w.ordpress.com/2016/04/30/jacwingowie-waleczni-baltyjscy-wojownicy/> [dostęp: 17 VIII 2018].

o porządek w osadach, strzegli lasów przed postronnymi łowcami, stając się tym samym pierwszymi kolonizatorami ziem opuszczonych przez Jaćwingów⁵⁷.

Z czasem, gdy władza litewska szerzej odkryła dobrodziejstwa tamtejszych terenów, w XV w. rządowym postanowieniem zaczęto układać plan zagospodarowania przestrzennego. Jaćwieskie lasy oraz tereny do nich przyległe zostały podzielone między litewskich magnatów. W późniejszym okresie powstały tam miejscowości, takie jak: Niemno czy Merkines, gdzie zamieszkali zwykli ludzie i robotnicy prowadzący własne gospodarstwa rolne. Dało to początek zasiedlaniu Jaćwieży przez Litwinów⁵⁸. W XVI w. do procesu osadniczego dołączyli również Polacy pochodzący z Mazowsza oraz niewielka część Białorusinów. Sytuacja ta przyczyniła się do uformowania na tym obszarze nowej struktury etniczno-językowej, a co za tym idzie także kulturowej⁵⁹.

Wiele źródeł wskazuje, że Jaćwingowie zginęli w walkach albo zostali wysiedleni. Pozostawili oni po sobie dziedzictwo m.in. w postaci nazw geograficznych. Do dziś funkcjonuje wiele nazw miejscowości czy jezior na Suwalszczyźnie pochodzenia jaćwieskiego, takich jak: Hańcza, Gatne, Zelwa, Gremzdy⁶⁰.

Jerzy Wiśniewski twierdzi, że część Jaćwingów mogła pozostać w swojej ojczyźnie, lecz później uległa lituanizacji. Jaćwież była rozległa, pełna jezior, bagien i lasów, dlatego trudno jest uwierzyć, że zamieszkała tam ludność została usunięta przez najeźdźców⁶¹.

Współcześnie na terenach byłych osad jaćwieskich prowadzone są badania archeologiczne. Jednym z badanych miejsc jest gród w Jegliniecu – wsi położonej w powiecie suwalskim w województwie podlaskim. Badacze ustalili, iż gród ten stanowił centrum dużego kompleksu osadniczego z V–VI w. Otoczony był wysokimi i stromymi wałami, umocniony kamieniami. W 1984 r. rozpoczęto tam wykopaliska archeologiczne, gdzie odkryto ślady zabudowy kamiennej, liczne kości ludzkie i zwierzęce. Odkopano blisko pięćset wyrobów z brązu i metalu. Aktualnie nie są znane przyczyny zaniku tego kompleksu osadniczego. Znalezione na jego terenie żelazne groty, strzał świadczące o toczonych na tym terenie walkach. Przypuszcza się, że Jaćwingowie opuścili tereny grodu w XIII w.⁶²

Prowadzone badania przez członków Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie oraz Muzeum Okręgowego w Suwałkach spowodowały utworzenie Kompleksu Archeologicznego „Góra Zamkowa” w Szurpiłach w pobliżu Suwałk⁶³. W IX w. Jaćwingowie wybudowali tam gród, otaczając go drewniano-ziemnym wałem. Gród służył jako miejsce schronienia w sytuacji zagrożenia. Istnieje również teoria, iż pełnił on funkcję siedziby jaćwieskiego wodza – Szupry,

⁵⁷ B. Makowski, *Zarys osadnictwa ziemi puńskiej. Od XV do początku XX wieku*, [w:] *Kultura wsi puńskiej. Materiały pokonferencyjne*, red. Z. J. Przychoźden, Warszawa 1987, s. 26.

⁵⁸ J. Staugaitis, *Sejny katedros šėšelyje*, Punskas 1995, s. 12.

⁵⁹ J. Bacewicz, *Podstawy wiedzy regionalnej. Ziemia suwalska*, Słobódka 2002, s. 4.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ J. Wiśniewski, *Dzieje osadnictwa w powiecie sejneńskim od XV do XIX wieku*, [w:] *Materiały do dziejów ziemi sejneńskiej*, Białystok 1963, s. 29.

⁶² J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 116.

⁶³ *Śladami dawnej Jaćwieży*, [w:] <http://www.klasterturystyczny.pl/pomoc/baza-wiedzy/slady-dawnej-ja-cwiezy>, 43.html [dostęp: 18 VIII 2018].

od którego imienia powstała miejscowość Szurpiły. Wokół grodu budowane były osady. Obecnie odkryto ich pięć, a największa z nich zajmuje obszar około dziesięciu hektarów⁶⁴.

Na podstawie przeprowadzonych badań w 2008 r. udowodniono, że Jaćwingowie zajmowali się obróbką brązu oraz wyrobem tkanin. Relikty osadnictwa jaćwieskiego w Szurpiłach zajmują powierzchnię kilkunastu hektarów. Te same badania wskazały, że mieszkańcy opuścili osadę pod koniec XIII w. Na terenie grodu i wokół niego nie zostały znalezione ślady walk. Do dziś nie są znane powody opuszczenia przez Jaćwingów tak dużego i dobrze prosperującego ośrodka osadniczego⁶⁵. Kilka kilometrów dalej w miejscowości Szwajcaria znajdują się cmentarz Jaćwingów. Podczas prowadzonych wykopalisk w latach 1955–1956 pod kierunkiem Jerzego Antoniewicza odkryto tam blisko trzysta pochówków członków tego plemienia. Obecnie jest to rezerwat archeologiczny o powierzchni około czterech hektarów. Od 1999 r. w Szwajcarii odbywa się „Jaćwieski Festyn Archeologiczny” organizowany przez Suwalskie Muzeum Okręgowe. Ma on na celu popularyzację wiedzy o Jaćwingach⁶⁶.

Wprawdzie Prusów i Jaćwingów uważa się za ludy wymarłe, jednak pamięć o nich jest kultywowana przez współczesnych mieszkańców dawnych ziem tych plemion. Przykładem jest „Gród Galindów” w miejscowości Ruciane Nida⁶⁷ czy „Wioska Prusów” niedaleko Szczytna w województwie warmińsko-mazurskim⁶⁸.

Również członkowie mniejszości litewskiej w Polsce, poznając historię swojego regionu, odwołują się do tradycji jaćwieskiej. W 2009 r. z inicjatywy Piotra Łukaszewicza została wybudowana Osada Jaćwiesko-Pruska w Oszkiniach, niewielkiej wsi położonej blisko granicy polsko-litewskiej. Jest to kamienno-drewniany kompleks odwzorowujący dawny gród Jaćwingów.

Sam twórca osady w rozmowie z autorem tego tekstu twierdzi, iż pracuje i mieszka w Polsce, jednak w pierwszej kolejności czuje się Prusem, a dopiero później Litwinem. Wiedzę na temat swojego pochodzenia pozyskał on od ojca. Wspomniany respondent mówi: „Od samego początku wychowywałem się w rodzinie litewskiej, o Prusach nic nie wiedziałem, ponieważ w czasach komuny był to temat zakazany. Żyłem, wyrastałem w duchu litewskim. Wiedziałem, co to Ojczyzna. Nie mogłem zrozumieć tego, dlaczego ta Ojczyzna posiada dwie flagi – ówczesną Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i tą prawdziwą – Litwy. Kiedy trafiłem do wojska, mój ojciec poważnie zachorował. Odwiedziłem go w szpitalu w mundurze galowym, niestety były to czasy, kiedy tylko w taki sposób mogłem wejść do szpitala. Następnie usiadłem obok ojca, a on powiedział mi, że przekaże wszystko to, co nosił w swojej duszy i sercu. Wtedy wiedziałem już, że na zewnątrz jesteśmy Litwinami, a w środku jesteśmy nacji pruskiej. Ale mówię

⁶⁴ L. Sawicka, *Ci wspaniali Jaćwingowie*, [w:] <https://www.tygodnikprzeglad.pl/ci-wspaniali-jacwingowie/> [dostęp: 18 VIII 2018].

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Jaćwieski Festyn Archeologiczny „Szwajcaria”*, [w:] <http://muzeum.suwalki.pl/edukacja/imprezy-2/jacwieski-festyn-arheologiczny-szwajcaria/> [dostęp: 10 IX 2018].

⁶⁷ *Gród Galindów*, [w:] <http://www.galindia.com.pl/groacuted-galindoacutew.html> [dostęp: 10 IX 2018].

⁶⁸ *Witamy w „Wiosce Prusów”*, [w:] <http://www.wioskaprusow.pl/> [dostęp: 10 IX 2018].

o Prusach – Bałtach, nie Prusach z XIX w. Ojciec poprosił personel szpitala, aby nikt nam nie przeszkadzał w rozmowie i przez blisko pięć godzin przekazał mi całą swoją wiedzę na temat Prus. Na koniec naszej rozmowy, ojciec powiedział dokładną datę swojej śmierci, która się sprawdziła. Z tego powodu uwierzyłem we wszystko to, co tego dnia mi przekazał. Po śmierci ojca i skończeniu służby wojskowej zacząłem mocno interesować się tematem Prus i Jaćwieży. Cały czas dążyłem do odczytania tajemnic przekazanych przez mojego ojca, zrozumieć jego plany wobec mnie i mojej pracy na przyszłość. I tak w 2005 roku postanowiłem wybudować osadę jaćwiesko-pruską. Jest ona budowana do dnia dzisiejszego, ma już siedemnaście lat. Wilno i Warszawę też nie od razu zbudowano. Podczas budowy osady nie uzyskałem żadnych dotacji z Unii Europejskiej. Właściwie, jak szukałem pomocy w różnych instytucjach, to zasugerowano mi, że jakbym budował słowiańską osadę czy krzyżacki zamek to dostałbym dofinansowanie. Do tej pory budowa osady jest to ciężka i żmudna praca. Według mojego ojca, jest to praca podzielona na trzy pokolenia. Ja swoją część skończę i przekażę następnemu pokoleniu⁶⁹.

P. Łukaszewicz w 2009 r. założył stowarzyszenie jaćwiesko-pruskie, w którym obejmuje stanowisko prezesa. Aktualnie instytucja składa się z dwudziestu członków. Organem decyzyjnym stowarzyszenia jest zarząd, w którego skład wchodzi: P. Łukaszewicz, Antonii Baudzis – wiceprezes, Helena Marianna Jurkunas – członek zwyczajny i Ruta Aniela Burdyn – również członek zwyczajny. Finansowanie stowarzyszenia odbywa się ze składek członkowskich i darowizn. Głównym zadaniem stowarzyszenia jest krzewienie kultury jaćwiesko-pruskiej⁷⁰.

Stowarzyszenie organizuje cykliczne imprezy kulturalne, których celem jest przybliżenie historii, tradycji i kultury Jaćwingów. Należą do nich m.in. „Jaćwiesko-Pruskie obrzędy przywitania wiosny – Jaćwieska JORE”. Jest to wydarzenie, w trakcie którego prowadzone są zajęcia edukacyjno-rekreacyjne połączone z kultywowaniem zwyczajów Jaćwingów. Jednym z nich jest uczczenie pamięci bohaterów jaćwiesko-pruskich⁷¹. Kolejnym wydarzeniem organizowanym przez członków stowarzyszenia jest „Dzień jedności Bałtów”. Spotkanie odbywa się w rocznicę bitwy pod Szawłami, do której doszło 22 września 1236 r. Tego dnia ludy bałtyckie odniosły historyczne zwycięstwo nad Zakonem Kawalerów Mieczowych. Jest to jedno z najważniejszych wydarzeń w historii Litwy i Łotwy. Na jego pamiątkę parlamenty obu państw w 2000 r. ogłosiły 22 września, tj. dzień zwycięstwa pod Szawłami, Dniem Jedności Bałtów⁷². P. Łukaszewicz wspominał, że tego dnia wraz z pozostałymi członkami stowarzyszenia rozwozi święty ogień po najbliższych grodziskach pruskich w regionie, oddając hołd zmarłym przodkom⁷³.

Respondent wspomina w wywiadzie, że jest w trakcie pisania książki o grodziskach Jaćwieży. Publikacja ma na celu usystematyzowanie zebranych materiałów

⁶⁹ Wywiad przeprowadzony z Piotrem Łukaszewicz 17 III 2018 roku w Oszkiniach, w zbiorach Autora.

⁷⁰ „Statut Stowarzyszenia Jaćwiesko-Pruskiego”, mps., dostęp w siedzibie stowarzyszenia [Oszkinie 2018 r.]

⁷¹ *Jaćwieska JORE 2011-pruskie obrzędy powitania wiosny*, [w:] <http://suwalki.naszemiasto.pl/artukul/jacwieska-jore-2011-pruskie-obrzedy-powitania-wiosny,895553,art,t,id,tm.html> [dostęp: 23 IX 2018].

⁷² *Dzień Jedności Bałtów. W północno-wschodniej Polsce i u sąsiadów zapłoną ogniska*, [w:] <http://www.suwalki24.pl/article/1,dzien-jednosci-baltow-w-polnocno-wschodniej-polsce-i-u-sasiadow-zaplona-ogniska> [dostęp: 23 IX 2018].

⁷³ Wywiad przeprowadzony z Piotrem Łukaszewicz 17 III 2018 roku w Oszkiniach, w zbiorach Autora.

na temat czterdziestu jeden grodzisk na terenie Polski i stu dwóch na terenie Litwy. Publikacja jest w procesie wydawniczym. Ukaże się w językach polskim i litewskim⁷⁴.

P. Łukaszewicz, jak również pozostali członkowie stowarzyszenia, w dalszym ciągu chcą kontynuować swoją pracę na rzecz kultywowania pamięci o Jaćwingach. Ich celem w jest założenie szkoły pruskiej, gdzie będzie można nie tylko poznać historię tego ludu, ale również nauczyć się języka pruskiego⁷⁵.

Współcześnie historia Jaćwingów budzi kontrowersje wśród wielu badaczy i miłośników historii. Jedni uważają, że lud ten wymarł pod koniec XVI w., natomiast część z nich twierdzi, że potomkowie Jaćwingów do dzisiaj mieszkają w Polsce i na Litwie. Niewątpliwie do poznania historii Jaćwingów przyczyniły się ekspedycje archeologiczne na terenach byłych osad i grodów jaćwieskich. W 2014 r. powstała Izba Pamięci Jaćwieskiej im. prof. prof. Łucji i Jerzego Okulicz-Kozarynow w Szurpiłach upamiętniając badaczy, z których inicjatywy powstał „Kompleks Archeologiczny Góra Zamkowa”⁷⁶.

W ostatnich latach wzrasta zainteresowanie historią Jaćwingów. Z jednej strony jest to niewątpliwie forma utożsamiania się mieszkańców z własnym regionem. Powstają miejsca, takie jak Osada Jaćwiesko-Pruska w Oszkiniach, która poza wartością historyczną, stanowi istotny walor turystyczny. Zauważalne są lokalne inicjatywy mające na celu promowanie pamięci o Jaćwingach. Co roku przyznawana jest nagroda „Włócznie Jaćwingów” dla osób, firm i instytucji szczególnie zasłużonych dla miasta Suwałki⁷⁷. W Ełku znajduje się ulica Jaćwingów. Natomiast w Gołdapi zimą organizowane są „Biegi Jaćwingów”⁷⁸.

Z drugiej strony coraz częściej spotykamy komercyjne wykorzystanie części kultury i tradycji jaćwieskiej, co jest nieuniknione we współczesnym świecie. Nieśie to za sobą zagrożenia nadmiernego urynkwienia historii Jaćwingów. Jednakże upowszechnianie, np. w taki sposób, wiedzy na temat ludu, który w przeszłości zamieszkiwał tereny m.in. współczesnej Suwalszczyzny może sprawić, że wzrośnie społeczna świadomość historyczna w oparciu o wartościowe inicjatywy badawcze.

Bibliografia

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Długosz L., *Rocznik czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Księga 1 i 2*, Warszawa 2009.
Statut Stowarzyszenia Jaćwiesko-Pruskiego, mps., dostęp w siedzibie stowarzyszenia [Oszkinie 2018 r.]
Wenta J., *Piotr z Dusburga. Kronika Ziemi Pruskiej*, Toruń 2004.

ŹRÓDŁA WYWOŁANE

- Relacja Piotra Łukaszewicza

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Izba Pamięci Jaćwieskiej w Szurpiłach*, [w:] http://www.spk.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=280:izba-pamici-jawieskiej-w-szurpiach&catid=2:aktualnosci&Itemid=7 [dostęp: 25 X 2018].

⁷⁷ *Włócznie Jaćwingów wręczone*, [w:] <https://wspolczesna.pl/wlocznie-jacwingow-wreczone-zdjecia/ar/12338008> [dostęp: 25 X 2018].

⁷⁸ *Bieg Jaćwingów 2017 – wyniki biegów techniką dowolną*, [w:] <http://www.biegowki24.pl/bieg-jacwingow-2017-wyniki-biegow-technika-dowolna/> [dostęp: 25 X 2018].

OPRACOWANIA MONOGRAFICZNE

- Bacewicz J., *Podstawy wiedzy regionalnej. Ziemia suwalska*, Słobódka 2002.
- Bartnicki M., *Polityka zagraniczna księcia Daniela Halickiego w latach 1217-1264*, Lublin 2005.
- Białuński G., *Studia z dziejów plemion pruskich i jaćwieskich*, Olsztyn 1999.
- Historia województwa podlaskiego*, red. A. Dobroński, Białystok 2010.
- Kamiński A., *Jaćwież. Terytorium, ludność, stosunki gospodarcze i społeczne*, Łódź 1953.
- Kiaupa Z., Kiaupienė J., Kuncevičius A., *Historia Litwy. Od czasów najdawniejszych do 1975 roku*, Warszawa 2008.
- Kosman M., *Zmierz Perkuna czyli ostatni poganin nad Bałtykiem*, Warszawa 1981.
- Leo J., *Dzieje Prus. Z braniewskiego wydania roku 1725. Przełożył BP Julian Wojtkowski*, Olsztyn 2008.
- Nalepa J., *Jaćwiggowie. Nazwa o lokalizację*, Białystok 1964.
- Połujański A., *Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte*, Warszawa 1859.
- Racis J., *Dzieje osadnictwa w parafii Puńsk od 1957 roku do końca XVII wieku*, Puńsk 1997.
- Sikorski D.A., *Instytucje władzy u Prusów w średniowieczu (na tle struktury społecznej i terytorialnej)*, Olsztyn 2010.
- Staugaitis J., *Sejny katedros šėšelyje*, Punksas 1995.
- Strzelczyk J., *Zapomniane narody Europy*, Wrocław 2006.

ARTYKUŁY NAUKOWE

- Bartnicki M., *Polityka księcia Daniela Romanowicza wobec Litwy i Jaćwieży w latach 1245-1264*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sec. F: Historia, 2004, t. LIX.
- Ejdlis A., *Osadnictwo w dorzeczu Marychy (od pradziejów po czasy nowożytne)*, „Almanach Sejneński” 2005, nr 4.
- Klimek R., *Początki Olsztyna: ślady wczesnego średniowiecza*, [w:] *Początki Olsztyna. Przewodnik Archeologiczny*, red. G. Białuński, R. Klimek, Olsztyn 2013.
- Kopiczko A., *Kanonicy dobromiejscy 1521-1771*, [w:] *Słownik Biograficzny Kapituły Kolegiackiej w Dobrym Mieście*, Olsztyn 1999.
- Makowski B., *Zarys osadnictwa ziemi punskiej. Od XV do początku XX wieku*, [w:] *Kultura wsi puńskiej. Materiały konferencyjne*, red. Z. J. Przychodzeń, Warszawa 1987.
- Maroszek J., Tęgowski J., *Pogranicze polsko-rusko-litewskie*, [w:] *Historia województwa podlaskiego*, red. A. Dobroński, Białystok 2010.
- Ks. Sawicki R., *Diecezja wigierska i jej dziedzictwo historyczno-pastoralne*, „Studia Elckie” 2017, t. 19, nr 3.
- Wiśniewski J., *Dzieje osadnictwa w powiecie sejneńskim od XV do XIX wieku*, [w:] *Materiały do dziejów ziemi sejneńskiej*, Białystok 1963.
- Włodarski B., *Problem jaćwieski w stosunkach polsko-ruskich*, „Zapiski Historyczne” 1958-1959, t. XXIV, nr 2-3.
- Zajączkowski S., *O nazwach ludu Jadźwingów*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1953, t. XVIII, nr 1-4.
- Zajączkowski S., *Problem Jaćwieży w historiografii*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1953, t. XIX, nr 1-4.

PUBLIKACJE INTERNETOWE

- Bieg Jaćwingów 2017 – wyniki biegów techniką dowolną*, [w:] <http://www.biegowki24.pl/bieg-jacwingow-2017-wyniki-biegow-technika-dowolna>
- Czubacki J., *Jaćwingowie – waleczni Bałtyjscy wojownicy*, [w:] <https://historiamniejnanaizapomniana.wordpress.com/2016/04/30/jacwingowie-waleczni-baltyjscy-wojownicy/>
- Dzenis A., *Prusowie: utraceni kuzyni Łotyszów i Litwinów*, [w:] <http://przegladbaltycki.pl/2810,prusowie-utraceni-kuzyni-lotyszow-litwinow.html>
- Dzień Jedności Bałtów. W północno-wschodniej Polsce i u sąsiadów zapłoną ogniska*, [w:] <http://www.suwalki24.pl/article/1,dzien-jednosci-baltow-w-polnocno-wschodniej-polsce-i-u-sasiadow-zaplona-ogniska>
- Gród Galindów*, [w:] <http://www.galindia.com.pl/groacuted-galindoacutew.html>
- Izba Pamięci Jaćwieskiej w Szurpiłach*, [w:] http://www.spk.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=280:izba-pamici-jawieskiej-w-szurpiach&catid=2:aktualnosci&Itemid=7
- Jaćwieski Festyn Archeologiczny „Szwajcaria”*, [w:] <http://muzeum.suwalki.pl/edukacja/imprezy-2/jacwieski-festyn-arheologiczny-szwajcaria/>

- Jaćwieska JORE 2011-pruskie obrzędy powitania wiosny*, [w:] <http://suwalki.naszemiasto.pl/arttykul/jacwieska-jore-2011-pruskie-obrzedy-powitania-wiosny,895553,art,t,id,tm.html>
- Sawicka L., *Ci wspaniali Jaćwingowie*, [w:] <https://www.tygodnikprzeglad.pl/ci-wspaniali-jacwingowie/>
- Skoman w Encyklopedia Warmii i Mazur*, [w:] [http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Skomand_\(Skum_and\)__\(M%C5%82odsy\)](http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Skomand_(Skum_and)__(M%C5%82odsy))
- Śladami dawnej Jaćwieży*, [w:] <http://www.klasterturystyczny.pl/pomoc/baza-wiedzy/sladamidawnej-jacwiezy,43.html>
- Włócznie Jaćwingów wręczone*, [w:] <https://wspolczesna.pl/wlocznie-jacwingow-wreczone-zdjecia/ar/12338008>
- Witam w „Wiosce Prusów”*, [w:] <http://www.wioskaprusow.pl/>

Yotvingians – manifestations of interest in culture and the search for ethnic roots in the Suwalszczyzna

The purpose this article is to present the history of Yotvingians belonging to the group of Baltic peoples who lived in the area of Yeswiega. They were considered a brave people, known for their plundering expeditions to neighboring areas, including Rus' and Poland. The Yotvingians were eventually conquered, displaced and partly assimilated by the Teutonic Knights in the 13th century. Their further fate is controversial among many researchers. This text presents the results of the analysis of socio-cultural activities of the residents of historical regions of Sud, cultivating the ancient traditions and rituals of the Yotvingians. „Association of the Yatvingians-Prussian Settlement in Oszkinie” is the subject of a case study.

The literature on the subject of the Yotvingian's history is now residual and needs to be supplemented and systematization. To elaborate the presented issue, historical methods as well as analyzes and criticisms of the literature were used. The induced sources that were acquired during empirical research, where the main methods were participant observation and spontaneous intelligence are in this case important materials that served to elaborate particular problems undertaken in this study.

Keywords: Prussians, identity, Suwalszczyzna, Jaćwież, Baltic peoples

Ятвяги – проявление интереса к культуре и поиск этнических корней в регионе Сувалки

В этом тексте представлены результаты анализа социокультурной деятельности жителей исторических районов Суда, культивирования древних традиций и ритуалов йотвянских народов. «Ассоциация ятвийско-прусского поселения в Оскини» является предметом тематического исследования.

Литература по теме истории йотвянцев теперь остаточная, ее необходимо дополнить и систематизировать. Для разработки представленной проблемы использовались исторические методы, а также анализы и критика литературы. Индуцированные источники, которые были получены во время эмпирических исследований, где основными методами были наблюдение участников и спонтанный интеллект, в этом случае являются важными материалами, которые помогли разработать конкретные проблемы, предпринятые в этом исследован.

Ключевые слова: Пруссак, личность, Сувалки, Джачви, прибалтийские народы